

INTERVJU SA MASIMOM D'ALEMA

Rim | Datum: 16. januar 2016

Trajanje: 68 minuta

Prisutni:

1. Masimo D'Alema (Intervjuisano)
2. Ana Di Lelio (Vodila intervju/ Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Prvi Deo

Masimo D’Alema: Postavite mi pitanja i ja ću odgovoriti.

Ana Di Lelio: Hvala Vam Predsedniče za ovaj intervju. Ovde smo sa Masimom D’Alemom, koji je 1998. tačnije 21. oktobra, bio prvi bivši komunista koji je postao premijer Italije, ili smo tako čitali u knjizi, odlična knjiga-intervju, koja je objavljena odmah u julu, verujem, leta 1999. odmah nakon rata. Šta to znači? Zašto je važno znati da ste Vi prvi bivši komunista koji je postao premijer? Nešto je tu... Zašto je neobično da je premijer bivši komunista ili komunista ratuje? Pričamo o NATO intervencijama na Kosovu.

Masimo D’Alema: Zaista je neobično zbog moje politike, moja prošlost je bila... kad sam bio dete, bio sam član Partizana za Mir, time je rat bio... Nikad nisam očekivao da ću postati premijer ili naročito biti premijer i naći sebe u ratu prvi put posle [Drugog svetskog] rata u našoj zemlji. Postoje dva prva puta: prvi je kad je bivši vođa italijanske komunističke partije, ne bivši komunista generalno, osoba koja je bila član sekretarijata komunističke partije, postao vođa italijanske vlade i to je bio prvi put kada se Italija uključila u konflikte od rata. Nakon toga nikad nije bilo nečega takog, to ostaje jedinstven slučaj.

To je zaista bila neviđena i nepredvidljiva situacija, i između ostalog nije bilo lako, jer je unutar vlade bila većina levičara, ali su takođe pripadali katoličkom svetu, jer je glavni kulturni otpor prema korišćenju sile došao iz katoličanstva. Nije bilo lako kontrolisati situaciju na domaćem nivou, bila je teška, bolna odluka, donesena sa velikom političkom ali i ljudskom teskobom protagonista. Tadašnji premijer je bio trenutni predsednik [Italijanske] Republike Serđo Matarella. On nije predstavljao prepreku, postojalo je razumevanje potrebe za onim što smo radili, ali svakako je doživljavao ovu situaciju sa velikom mukom.

Ana Di Lelio: Bilo je par jako zanimljivih stvari u Vašem govoru 26. marta 1999. za Parlament. Rekli ste: “Ova intervencija na Kosovu je pravilna, legitimna i očekivana”. Citiram iz teksta. Možete li da objasnite te tri reči: pravilna, legitimna i očekivana?

Masimo D'Alema: Bila je pravilna zbog onoga što nas je pokretalo... politički je bila pravilna, pokušao sam da objasnim istinu: mi nismo išli u rat, konflikt je već postojao, ako gledamo izvan Kosova; bio je Balkanski građanski rat koji je usledio nakon raspada bivše Jugoslavije, koji je praćen nizom građanskih ratova koje je prouzorovala smrt tri hiljade ljudi. Mi nismo išli u rat, na neki način je NATO intervencija bila pravilna jer je zaustavila sve te ratove, iako je rezultirala delikatnom ravnotežom. To je bila vojna akcija koja je stavila tačku na rat, nije deklarirala rat, rat je postojao, bilo je preminulih, mi smo intervenisali u konfliktu koji je već postojao tu, bilo je politički ispravno.

Bilo je legitimno. To je bila najteža tačka, postojala je pretnja kršenjem Ustava od strane grupe pravnika, arhivirana je od strane *Procura della Repubblica di Roma* [Javno tužilaštvo Rima], postojala je pretnja premijeru. Tema je vrlo kontroverzna u smislu legitimnosti vojne intervencije motivisane humanitarnim razlozima, humanitarne zaštite naroda. Tada sam mislio i mislim i danas da je legitimno iako NATO akcija nije dobila odobrenje Saveta Bezbednosti UN-a, fundamentalno zbog ruskog veta, uprkos tome EU je ipak prihvatila, da kažemo, razloge NATO vojne akcije i izjasnila je svoju podršku vojnoj akciji, političku podršku. A NATO, Evropska Unija... To su bile strateške odluke.

Italija, prema Članu 11 Ustava, odriče se, da kažemo, svog suvereniteta u onom trenutku kada učestvuje u odlukama kojima kolektivno upravljaju međunarodni savezi i institucije kojih je član. Pod Ustavom, naš Ustav predviđa mogućnosti, potrebe Italije i time i legitimnost onoga što radimo, da pravimo izbore unutar međunarodnih saveza ili institucija. Dakle, s ove tačke gledišta teza legitimnosti je konačno potvrđena odlukom sudija. Postojala je ustavna osnova jer je tačno da Član 11 zahteva odricanje rata, ali je takođe tačno i da se Italija odriče svog narodnog suvereniteta kada mora da deluje ili da pravi izbore koje deli savez kog je član.

Bilo je očekivano jer nismo mogli da stojimo i gledamo dok se to dešava, operacija opresije, etničko čišćenje, čije posledice su bile desetine ili stotine hiljada izbeglica, masakri, civilizovan narod mora reagovati, prema mom mišljenju, na ono što se dešavalo na našim granicama. Dakle, bilo je velike podrške, između ostalog, od strane mišljenja naroda. Onda je konflikt trajao itd. itd. i bilo je trenutaka nedoumice ali odluka da se učestvuje u NATO akciji je dobila veliku podršku od Italije i to je bilo važno u tom trenutku. Takođe smo imali i političku podršku, sve političke snage, sa nekoliko izuzetaka, su bile za.

Ana Di Lelio: Ali levica nije podržavala to, levica nije podržavala intervenciju.

Masimo D'Alema: Levica, ali takođe i *Lega, Lega* se solidarizovala sa Srbijom, da kažemo (kikotanje).

Ana Di Lelio: Zašto?

Masimo D'Alema: Levica... uprkos tome što je neslaganje levice bilo izuzetno uzdržano, iako je unutar vlade bilo nesuglasica. U jednom trenutku sam rekao: "To je rat, nema rasprave, sam preuzimam odgovornost i ako se loše završi, dajem otkaz". I bio je jedan određeni trenutak, neka vrsta... oni koji se nisu slagali, prihvatili su da ispolje sopstveno neslaganje izuzetno uzdržano. Nismo imali bučna ispoljavanja nesuglasica, nismo imali pacifističke skupove, nismo imali ništa nalik tome, imali smo

poteškoće, teške paravojne debate, ali nesuglasice su bile suzdržane. Moram im priznati, oni koji se nisu slagali i patili, prihvatili su da pate u tišini.

Ana Di Lelio: Imali ste komunističku prošlost, stoga ste sigurno poznavali Jugoslaviju, kako ste se osećali? Tada je bio raspad Jugoslavije, kako ste posmatrali situaciju, znajući državu tako dobro?

Masimo D'Alema: Nacionalistički raspad Jugoslavije, pojavljivanje verskih konflikata, bilo je uznemiravajuće. S jedne strane čovek razmišlja o čudu koje je Tito napravio kad je stvorio taj mozaik. Bilo je čudo, on je naterao te ljude da žive zajedno nekoliko decenija. A sa druge strane se takođe razume koliko je površna bila ova vrsta agregacije. Nije otklonila dublje uzroke konflikta na jednom od najizmučenijih regiona u svetu, sa mešavinom od tri religije, katoličanstvom, protestanstvom, islamom, granica između carstava, Austro-ugarskog i Osmanskog, koji se nisu suprotstavljali samo u politikama moći, već i ideološki, oni su predstavljali različite svetove. Balkan je zbir ogromnih kontradikcija i činjenica da su se pojavile iz dubina prošlosti, kao da prošlost nije prošla, vekovi nisu prošli, bilo je impresivno.

Čovek razume *longue durée* [francuski - dugo trajanje] Brodela: duhovi se pojavljuju kao da nisu bili u ormaru od početka '900ih do raspada Jugoslavije. Verujem da se ovom dramatičnom situacijom pogrešno upravljalo, uglavnom od strane Evrope, zato što... Jednom je Gorbačev - u jednom trenutku sam bio član Gorbačev Fondacije, učestvovao sam u konferencijama, debatama - rekao je nešto inteligentno: "Da, proces narodne artikulacije bivše Jugoslavije bio je neizbežan, ali Evropa je napravila veliku grešku, oni su sazvali veliku međunarodnu konferenciju, odmah se slažući i garantujući. Pre nego što je Evropa požurila da prizna države koje nastaju raspadom Jugoslavije, trebalo je da ih natera da priznaju jedni druge".

To nije učinjeno, nasuprot, Evropa je na neki način pojačala kontrast na Balkanu putem tradicionalnih linija: Nemačka je odmah zauzela stranu Hrvatske, takođe zbog, recimo, verskog saveza, Hrvati su se odmah predstavili kao bedem Hrišćanskog Zapada protiv varvarstva; Francuzi nikad nisu krili naklonost prema Srbima, u globalu, rasprava je ponovno otvorena... Englezi su ohrabрили islamske borce da dođu na Balkan... Da, da, što da ne? Mi smo takođe imali ovo prisustvo radikalnog islamizma, jedno vreme je bio ohrabren (kikotanje), čak i danas postoji prisustvo radikalnog islamizma, uglavnom u Bosni, jako je zabrinjavajuće. Dakle, u jednom trenutku Evropske moći su započele da se mešaju u Balkan kao da smo na početku '900ih umesto da se bave rešavanjem raspada [Jugoslavije], rađanja nacionalnih država, što je bilo legitimno i možda neizbežno.

Morali smo da rešimo ovu situaciju na najmanje konfliktan način. Umesto da se sve rešava ratovima, a naravno za ove ratove su mnogi krivci, sigurno je glavni krivac bio srpski nacionalizam, koji je kultivisao iluziju nasilnog zajedništva što kasnije nije moglo da se spoji opet. Na kraju, u doživljaju Jugoslavije nije samo bilo sile, bilo je Titove sposobnosti da stvori ravnotežu. On je sam Hrvat iz Beograda, izraz nekakve ravnoteže... Postojao je sistem rotacije [predsedništva Jugoslavije], kratak, postojala je ravnoteža, kompromis. Ideja da se zameni ta vrsta kompromisa nasilnim putem od strane Srba je bila neuspešna, uglavnom za Srbiju i tu je istorijska odgovornost Miloševića, ali s druge strane

kratkovidost Evrope koja nije garantovala miran, koliko god moguće saglasan menadžment, procesa rađanja novih nacija.

Ana Di Lelio: Da li ste poznavali Jugoslaviju? Jeste li posetili Jugoslaviju?

Masimo D'Alema: Imali smo odnos sa Savezom Komunista Jugoslavije, kada sam bio sekretar italijanske komunističke partije u Apuliji, imali smo to “bratstvo” [partnerstvo] sa Savezom Komunista Crne Gore, često sam posećivao Titograd, kako se tada zvao, Bar, Cetinje, poznao sam Jugoslaviju.

Ana Di Lelio: Kako Vam je izgledala kao država?

Masimo D'Alema: Jugoslavija je tada... U poređenju sa drugim zemljama Socijalističkog Bloka bila je otvorena zemlja, uz svu svoju zaostalost, bila je otvorena, postojala je mogućnost za dijalog, kratka, ne u poređenju sa Ujedinjenim Kraljevstvom nego sa SSSR i Bugarskom...

Ana Di Lelio: A Kosovo? Šta ste znali o Kosovu?

Masimo D'Alema: Znao sam jako malo o Kosovu, Kosovo nije bio jedan od delove koje sam poznao, znao sam Crnu Goru, Sloveniju na neki način, da, ali Kosovo ne, nisam posedovao direktno znanje o Kosovu.

Ana Di Lelio: Sprovodimo ovaj intervju 16. januara, na 20. godišnjicu ovog incidenta, masakra u Račku, koji je imao važnu ulogu za NATO intervenciju.

Masimo D'Alema: Da.

Ana Di Lelio: Možete li nam reći Vašu reakciju kada ste dobili vest?

Masimo D'Alema: Slike, učestvovanje u negodovanju onog što se desilo... između ostalog, nakon nekoliko dana slike masakra 45 ljudi su obišle svet, imao sam priliku da upoznam Milutinovića, tadašnjeg predsednika Srbije, dok je Milošević bio predsednik Federacije, da kažemo, u totalno privatnom smislu. Imali smo istog zubara kao Milutinović, bitan zubar u Rimu koji je poreklom iz Istre, studirao je u Jugoslaviji, imao je odnos sa svetom, i Milutinović je dolazio kod njega u Rim. I ovaj zubar, koji je takođe i prijatelj, organizovao je taj sastanak i imali smo jako živahnu političku diskusiju kod zubara. Milutinović je smatrao da NATO nikad neće intervenisati, on je napravio ovu analizu, ne znam koliko je on predstavljao mišljenje ustanove, rekao je: “Da, to su pretnje Zapada, ali vi nikad nećete imati hrabrost za to”. Bilo je toliko arogancije, mnogo samopouzdanja.

Ja sam rekao: “Vi potcenjujete uticaj koji ove slike imaju na javno mnjenje i ovo gura vladu da čini nešto, vi grešite, morate da nađete političko rešenje, morate da povučete vojsku, zaustavite paravojsku”, jer je najgore stvari počinila paravojska. On kaže: “Da, to je bila greška, i uglavnom se [greške] fotografišu”. To je bio iskaz cinizma i nedostatka razumevanja onoga što se spremalo uglavnom jer su Amerikanci gurali, Klinton je bio jako bitan, ali svakako u Evropi je raslo razumevanje

da ne možemo nastaviti da ne radimo ništa. Račak je bio jako važan, bio je prelom za evropske vođe i takođe za uticaj koji je imao na javno mnjenje.

Ana Di Lelio: Govorili ste od ulozi Evrope i SAD-a, ali su SAD doveo intervenciju...

Masimo D'Alema: SAD je uticao puno, uglavnom Olbrajt i Klinton, sigurno je imalo važnu ulogu, i onda menadžment konflikta i nakon konflikta Klinton je imao pozitivnu ulogu.

Ana Di Lelio: S kim se pričali od ostalih vođa [tokom intervencije]?

Masimo D'Alema: Bio sam u stalnom kontaktu sa... kad je to odlučeno, mi kao vlada, ja, mi smo se najviše opirali, ja sam gurao više od drugih da se pronađe političko rešenje, uključujući čak i Rusiju, neću da krijem da smo radili do kraja na tome da se izbegne vojna akcija, i kad je postalo jasno da idemo tim putem, razgovarao sam sa Klintonom. Klinton je rekao: "Moramo da reagujemo, ali razumemo koliko je delikatna situacija u kojoj se Italija nalazi: to su vaše granice, to su vaše istorijske komšije, potrebna nam je vaša politička podrška i pristup vašim bazama", Italija je bila glavna baza: "Nije nužno da Italija učestvuje".

Ja sam bio taj koji je rekao, sa svim svojim bolom, nedoumicama i svojim političkim problemima: "Ako treba da uradimo to, želim da učestvujem u političkim odlukama, i nećemo lansirati"... I ako pogledate, imali smo jako sličnu vojnu ulogu kao Francuska i Engleska i veću od Nemačke. Bili smo potpuno uključeni, i Amerikanci su to jako cenili, bio je jako bitan razlog i cenjen od strane Amerikanaca, ali reći ću to ponovo, odluka je bila naša. Mogli smo manje da učestvujemo, ali zašto?

Drugi Deo

Masimo D'Alema: Moja briga je bila da se izbegne da Italija bude u nekakvoj poziciji drugog reda, hteo sam da učestvuje direktno jer sam se interesovao za "posle", šta bi se desilo kasnije, kao posledice. Druga briga koju imam od početka je jasno bila situacija na Kosovu i to što će konflikt imati kao prvi efekat talas izbeglica i nisam hteo da imamo "*boat people*" [engleski - ljude sa broda] na Jadranu jer bi oni došli kod nas, gde bi otišli? Kod nas. Nije da bi izbeglice koje su otišle sa Kosova u Albaniju imale druge moguće destinacije, dakle, postojala je čitava posledica koja je morala da se sredi dejstvom unutar generalštaba vojnih operacija. Moje međunarodno političko iskustvo mi je govorilo da kad postoji vojna operacija, oni koji obuvaju čizme na zemlji su mnogo bitniji od onih koji ostaju kod kuće.

Ne, ne. Stoga, postojala je neprestana konsultacija, pogotovo sa Klintonom, recimo do razmenjivanja telefona, recimo, i kasnije i sa ostalim državicima, i u određenoj fazi takođe i sa Šrederom i Širakom, jer u jednom trenutku bilo je određenih nesuglasica sa Englezima o tome kako da nastavimo. I takođe, kada su se stvari razvijale, u smislu vojnih operacija, takođe i sa Gen Klarkom putem vojske ili direktno s njim. Ne, ne. Postojao je sistem neprestane konsultacije u skladu sa potrebama i onda u jednom

trenutku održan je sastanak, jedan jako težak sastanak, kada smo uzeli u obzir konflikt, održan je Vašingtonu, na rubu 50. godišnjice NATO-a, jer u to vreme nije bilo proslava za 50. godišnjicu NATO-a, usvajao se novi strateški NATO pakt i održan je sastanak povodom toga kako nastaviti s tim. I ovo se desilo manje više 60. dana bombardovanja.

Dakle, Italija je u potpunosti bila na terenu ako gledamo s vojne tačke gledišta, sa argumentom da, bio je težak argument na početku i od određenog trenutka što se tiče napredovanja, iz dva aspekta. Prvi je bio bombardovanje Srbije i mi smo bili protiv toga, i Nemci su takođe bili protiv toga, i u jednom trenutku su Englezi i Amerikanci rekli: “U redu, mi ćemo delovati bez NATO strukture, bez korišćenja sredstava NATO-a”, i time su te vojne operacije izvršene sa sredstvima koja nisu od NATO-a, sa bombarderima koji su poleteli direktno iz Pensilvanije ili sa raketama koje su lansirane sa engleskih brodova, ne sa NATO sredstvima, bez poletanja iz ijedne italijanske baze jer se mi nismo slagali sa ovime.

Klark jer pisao o tome. U jednom trenutku započela je žustrija diskusija jer je predstavljena ideja kopnenog sukoba, kratkog, snage kopnene invazije, i mi smo diskutovali o toj opciji, koju su podržali Bler i Aznar, i bila je poprilično agresivno odbačena. Kao prvo, NATO vojska je stavila do znanja da nisu nameravali da šalju vojnike na planine Kosova, jer je kopnena operacija značila invazija na Srbiju, jer bi samo to stavilo tačku na konflikt, ne gerila sa Srbima na planinama Kosova, što je bila jako nepoželjna opcija. Bio je još jedan plan, i po mom mišljenju, mudriji ljudi, među kojima ubrajam i sebe, rekli su: “Vi ste ljudi, šta ćemo onda kad okupiramo Beograd, molim vas”? Nije bilo ni tamo ni ovamo.

Bila je jedna jako neprijatna diskusija i moram reći da je na kraju Klinton inteligentno zaključio da, bez ulaska u srž diskusije, rekao je: “Mi ćemo uraditi samo ono što možemo uraditi zajedno, predsednik SAD-a ne sme biti taj koji razdvaja Evropu”. Setio sam se toga otprilike u vreme konflikta u Iraku. Klinton je bio na drugom nivou, imao je drugačiju viziju, tako da je zatvorio ovu debatu, stavljajući na stranu ovu hipotezu, koja je odbačena. Dakle, mi smo nastavili, i bila je neprestana diskusija i u nekim trenucima jako problematična diskusija o tome kako da se napreduje s vojne tačke gledišta i takođe je postala više politička diskusija.

Još jedan aspekt je bila veza sa islamizmom. U jednom momentu smo bili jako zabrinuti zbog priliva islamskih boraca, za koje ne želim da kažem da je pomogla engleska obaveštajna služba (kikotanje) ali nije ni odmogla, i to je bila tema jedne prilično žustre diskusije pa je onda bila diskusija o političkom ponašanju u vezi konflikta, jer je konflikt imao određeni cilj, koji nije bio nezavisnost Kosova, već je bio da Beograd povuče svoje vojne i paravojne snage sa Kosova i zaštita stanovništva i da se natera da... uglavnom, sve ovo je bio cilj za političko rešenje, morali smo da nateramo Beograd, vojnim pritiskom, akcijom, da prihvati taj uslov.

Naravno mi smo rekli, u redu, ali ovde moramo da se brinemo za dve stvari: dok napreduje vojna operacija, kako da se stvori politički pritisak, i takođe da se razmišlja o onome što dolazi kasnije, sporazum. Dakle, radili smo u dva pravca, zajedno sa Amerikancima, Klintonom u ovom slučaju je razmišljao unapred: prvo da se uključi Rusija u akciju... da kažemo, u jednom trenutku akciju je vodio

u naše ime Ahtisari, bio je određen, Ahtisari, bivši predsednik Finske, za vođenje političke akcije i s druge strane uplitanje Rusije, takođe jer smo morali da se pripremimo za mogućnost da će se naći rešenje za konflikt u Bezbednosnom Savetu Ujedinjenih Nacija. Dakle, ruska vlada je odredila Černomirdina, bivšeg premijera Rusija, da ostvri kontakte. I Černomirdim je to uradio uz naš dogovor. On je dolazio u Rim, dešavalo se nekoliko puta, sreli smo se kod Palazzo Chigi, večerali zajedno, zvali Klintona i naša tajna služba ga je odvela našim avionima na drugu stranu Jadrana da se sastane sa Miloševićem ili s kim god ga je predstavljao, i to je bilo važno, jer je stvorilo uslove za recimo, rešenje do kog smo došli kasnije.

Druga operacija koju smo izvršili je bila da se dobije od Miloševića oslobođenje Rugove. Jer smo mislili, i sa svakim pravom, da Rugova može biti, za ovu istoriju, čovek koji predstavlja, posle rata, perspektivu za mir. Nisam mnogo saosećao sa UČK kao... i tako je ideja nalaženja ličnosti koja je vrlo jasno jako vezana za prava Kosovara... odmah nakon rata su bili izbori i Rugova je... to je bio za njega plebiscit, dakle on je bio ličnost koja je imala jake veze, prošlost borbe, ali je takođe i pacifista, ne fundamentalista, bio je čak i katolik, u konfliktu u kom su bili muslimani i protestanti, eh, ne, pravoslavci, on je bio van ideoloških i verskih aspekata konflikta, on je bio intelektualac sa poreklom francuske kulture.

Tako su počeli teški pregovori sa Miloševićem. Između ostalog, Italija je bila jedina zaraćena zemlja koja je zadržala svoju ambasadu u Beogradu, to je bila jedna jako delikatna pozicija. Moram reći da smo mi uvek diskutovali o svemu ovome sa Amerikancima, uvek sam mislio da možete da se ne slažete sa Amerikancima, i ja se često nisam slagao, ali nisam pokušavao da ih prevarim jer se onda uznemire, čovek mora biti odan, iako se ne slaže. Pričali smo o Rugovi sa Klintonom, imao je velike sumnje, mislio je da kad bude oslobođen, reći će "Stop"! NATO-u, kao pacifista, i to će stvoriti probleme. Umesto Rugova je...

Dobili smo njegovo oslobađanje, Milošević je bio ubeđen, [bilo je] dugih diskusija, i ovde je Dini¹ imao ključnu ulogu, Dini je imao dobar odnos s njima. Paradoksalno ja, kao bivši komunista (kikotanje) trebalo je da budem bolji prijatelj, ali sam bio manje prijatelj nego što je bio Dini s te tačke gledišta. Bilo kako bilo, na kraju oni su bili ubeđeni da bi čak zbog cilja manje ekstremnog menadžmenta bilo korisnije da se povrati... Rugova je oslobođen, odveli smo ga u Italiju, ugstili smo ga u Italiji i čim je stigao u Italiju mi smo pričali naravno, održao je pres konferenciju gde se zahvalio NATO-u za odbranu svog naroda. I sećam se da me je Klinton pozvao, na moj mobilni telefon, i rekao mi je: "*Grazie, grazie, bravo, vrlo dobro, odlična operacija*" (smeje se). Prvo, on je bio szzzz [onomatopeja] oni su bili zbunjeni, a onda se situacija razvila jako pozitivno. Povratak Rugove je bio trijumf, njegova pobeda na izborima je bila podržana od velike većine, onda je Rugova nažalost preminuo jako rano zbog raka, dakle, nije imao tu ulogu jako dugo ali on ostaje jedna izvanredna ličnost, on je još uvek važan simbol. Poslednji put kad sam bio u Prištini da posetim njegovu porodicu, oni su svi odrasli, deca, oni se sećaju kada mu je vođa tajne službe doneo sladoled (smeje se).

¹ Lamberto Dini (1931), Italijanski ekonomista i političar prvo od desničarske partije osnovane od strane Berlusconi, Kuća Sloboda i kasnije centralne formacije Maslinovo Drvo, bio je premijer Italije od 1995. do 1996. A 1999, u vreme NATO intervencije, bio je ministar stranih poslova.

Italija je imala jako važnu ulogu, političku ulogu, zemlja koja je učestvovala u konfliktu ali je radila radi političkog rešenja, rešenja koje neće biti doživljeno kao ponižavajuće od strane Srba tako da mogu da... i stvari su zapravo tekle tako, doneto je rešenje od strane Bezbednosnog Saveta UN-a, Ahtisari je imao dokument, postojala je vojna intervencija koja je takođe uključivala i Ruse, i Italija je imala jako važnu ključnu ulogu, nikad se nije desilo ranije, Italija je bila deo rotirajuće komande, preuzela je odgovornost dela Kosova i komandovala je delom kontigenta KFOR-a koji je takođe uključivao vojske drugih zemalja, Španci, Turci, Portugalci, bila je važna pozicija koju Italija nikad nije imala od Drugog svetskog rata. Bio je težak izbor, ali s tačke gledišta uloge naše zemlje, bio je pozitivan izbor. Hteo bih da dodam da je sve ovo nama dozvolilo da regulišemo situaciju izbeglica na jedan apsolutno pohvalan način. Ako razmislimo o devastaciji koje je Evropa predstavila sa sirijskim izbeglicama, to je drugačija dimenzija, inače, bilo je 300 hiljada izbeglica...

Ana Di Lelio: Mnogo više, 800 hiljada.

Masimo D'Alema: To smo rešili, bilo je 300 i u toku nekoliko nedelja, to bi imalo razoran efekat, bez regulisanja mi bismo imali brodove u Jadranu, Albanija nije bila u stanju da podnese pritisak... Niko nije primetio ništa, nije imalo nikakvog uticaja na [italijansko] javno mnjenje. Dakle, mi smo ih dočekali u Albaniji sa drugim dobrovoljcima i svim ljudima koji su bili u tome. Još jedna stvar, nismo imali sastanke u Briselu, radilo se preko telefona, sa Austrijom, Nemačkom... U Italiji smo organizovali kosovsko selo u Siciliji, doveli smo ih avionima, brodovima, nisu dolazili brodićima, i niko se nije udavio. Ovo pokazuje da svi hitni slučajevi mogu biti regulisani, ako postoji nekakva solidarnost mogu se regulisati, nije nužno biti preplavljen. Ovo je bilo moguće jer smo mi bili tu, u vojnoj komandi.

Ana Di Lelio: Mogu da potvrdim to, sećam se kad je u Kuksu, kada je menadžment jako velikog kampa izbeglica prešao sa Italijana na Amerikance, bilo je ogromnih protesta zbog znatne razlike kvaliteta tretmana izbeglica, nije bilo vrlo... Kamp u Kuksu, gde sam radila 1999. verujem da ste posetili u jednom trenutku... Kakvi su bili Vaši utisci?

Masimo D'Alema: Da, bio sam tamo kratko pre nego što su počele vojne operacije, bio sam tamo... za Usrks, išao sam tamo da provedem Usrks.

Ana Di Lelio: Dakle, april.

Masimo D'Alema: Da.

Ana Di Lelio: April? Rat je počeo 24. marta.

Masimo D'Alema: Mart? Ne znam kad je bio Uskr, svakako, tamo sam bio za Uskr. Sećam se da je bilo jako impresivno. Bilo je impresivno videti ovakvu nazadnu Albaniju, gde stiže reka ljudi, oni su bežali, ali su svakako imali VW Golfove, imali ste utisak da su bežali iz zemlje koja je bogatija... bilo je evidentno, stariji ljudi, noge ranjene bajonetima, bilo je jako tu, kako su ljudi bežali, gonjeni od strane vojnih snaga, ideja humanitarnog protesta je javila sa svim dokazima.

Takođe je bilo dobro da se vidi italijansko prisustvo, ovi dobrovoljci, šta predstavlja našu zemlju najbolje. Ne, ne. To je bilo jedno vrlo jako ljudsko iskustvo i potvrda da je to nešto što je moralo da se uradi. Intervencija je bila očekivana, bilo je vreme za to jer smo morali da reagujemo protiv nečega što je bilo neprihvatljivo s tačke gledišta humanosti, civilizacije, neprihvatljive brutalnosti.

Ana Di Lelio: Pričali ste o debati o korišćenju kopnenih trupa. Da li ste imali neke sumnje kasnije, znajući šta se desilo, jer tokom rata nije bilo nikakve zaštite, bila je totalna kontrola srpskog bezbednosnog aparatusa. Svirepi zločini su se desili na poljima, silovanja, ubistva, uništavanje domova, destrukcija, nije bilo nikoga ko je mogao da... UČK očigledno nije mogao da zaštiti stanovništvo od ove velike vojske. Da li ste ikad razmišljali o tome?

Masimo D'Alema: Jesam, ali da razjasnimo. Nije kao da je vojna kampanja na Kosovu mogla odmah da zaštiti ljude. Takav konflikt bi verovatno trajao jako dugo, trajao bi dugo. Osim neproporcionalnih snaga, Srbi su imali ogromne prednosti na kopnu, ne bi bilo lako, po mom mišljenju, velika cena bi bila ljudski životi. Ne znam da li bi to smanjilo ili povećalo troškove... To je teško proceniti, vrlo teško proceniti, ali svakako su posledice takođe sa političke, pravne tačke gledišta, prekid, jer, kratko... čak je i bombardovanje bilo prekid, invazija bez autorizacije Bezbednosnog Saveta UN-a predstavljala bi kršenje međunarodnog legaliteta što bi se teško popravilo.

Dok smo posle svega, na kraju, morali ponovo da gradimo. Konačno, jer takođe nismo napadali, mogli smo da nađemo rešenje, rezolucija Bezbednosnog Saveta koje je rekonstituisalo međunarodnu legitimnost. Inače bi kasnije bilo vrlo teško da se reguliše posleratno stanje političkim terminima. To jest, moramo da razumemo koliko je sve što se dešavalo bilo delikatno. Konačno, takođe jer NATO nije prešao neke linije, može se reći: "U redu, hajde da stvorimo višenarodnu snagu, hajde da imamo rezoluciju Bezbednosnog Saveta, u tom trenutku su naše vojne snage ušle na Kosovo u sklopu potpuno popravljene međunarodne legalnosti". Mislim da je *post hoc* bilo sigurno mnogo mudrije ponašati se kako i jesmo.

To je podrazumevalo troškove, bez sumnje, mnoge civilne gubitke, većina gubitaka je bila civilna takođe i sa srpske strane, jer je postojala kolateralna šteta bombardovanja, koliko god da su mete bile precizne. Sve ovo je bilo jako bolno. Po mom mišljenju, neintervenisanje ili intervenisanje drugog tipa bi impliciralo jedno bolne gubitke. Zauzvrat, šta smo konačno uradili je dovelo do rešenja, do održivog rešenja, iskreno, u jednom trenutku UN su morale da se uključe, mi nismo mogli da znamo da će oni biti izbačeni iz igre, to bi značilo jako velike sistemske štete, i činjenica da NATO snage nisu ni kročile na Kosovo je bio jedan od uslova da se UN ponovo uključe u igru. Bilo je mnogo aspekata o kojima se razmišljalo, uključujući ove političke, pravne aspekte koje ne smemo zaboraviti.

Ana Di Lelio: Htela bih da završim s dva pitanja, jedno uopšteno i jedno malo više specifično, prateći ono što ste upravo rekli: Da li nas je Kosovo, intervencija na Kosovu, naučila nečemu? Mislim o onome što se desilo u Libiji 2011, to je takođe bila intervencija da se zaštite civili, odobrena od strane Bezbednosnog Saveta, koja je otišla u određenom pravcu. Ako se Kosovo može smatrati presedanom nečega, kako Vi to vidite?

Masimo D'Alema: Ponavljam, u Libiji, fundamentalna razlika po mom mišljenju je: na Kosovu je bila vojna intervencija ali je takođe bilo i mudrog političkog menadžmenta cele operacije. Na kraju je bila ideja o tome kako da se ponovo stvori red, misao o vladajućim klasama. Operacija Rugova je bila bitan aspekt ovoga. U Libiji intervencija je kako se razvijala, nastalo je potpuno odsustvo političkog razmišljanja, intervencija je doprinela raskidu. Da, zaustavila je Gadafijeve trupe na periferiji Bengazija, u redu, ali nakon što je to rečeno, nije bilo nikoga ko je imao ideje kako da se popravi situacija. Moram reći da smo umesto toga imali na umu da je poraz Kosova na neki način otvorilo proces promene u Srbiji i to se i desilo. Jer je poraz na Kosovu takođe imalo...

Našao sam sebe, nakon mnogo godina, kao Ministra stranih poslova, regulisajući prolaz, na kraju mandata, prolaz kod Bezbednosnog Saveta, kada je Ahtisarijev dokument predložio nezavisnost Kosova. Tu nije bilo dogovora, ja sam predsedavao Bezbednosnim Savetom, jer je sudbina želela da taj dosije stigne do Bezbednosnog Saveta tokom meseci kojih je Italija predsedavala, Italija je bila član Bezbednosnog Saveta i bila je predsedavajuća, bio je red na nju. Ja sam bio Ministar stranih poslova, i rekao, mi imamo jako dobrog ambasadora, ali sam rekao: "Ja dolazim", imajući u obziru važnost... Ja sam predsedavao Bezbednosnim Savetom, sa Koštunicom, Kosovarima, sa svim protagonistima koji su bili tu, ja sam gurao predlog, zabeležio sam da nije bilo konsenzusa, Rusi su... To je bio jako važan sastanak, našao sam sebe na raskršću sa Kosovom godinama kasnije, bila je drugačija situacija ali ne manje važna, recimo.

Ali tokom mog mandata kao Ministar stranih poslova, otišao sam u Beograd da označim početak Instituta Kulture u Beogradu. To je bio delikatan prolaz, jer sam ja poznat na Kosovu, u Beogradu takođe znaju da sam ja taj koji je išao u rat... Bio je događaj sa puno ljudi, upoznao sam mlade ljude, mlade, koji su mi rekli: "Da, ti si ratovao sa nama ali si nas na kraju i oslobodio, ti si nas takođe oslobodio". Delom je srpsko mišljenje, da, nacionalizam je još uvek na snazi, ali je deo srpskog javnog mnjenja video taj proces takođe kao početak demokratizacije, oslobođenja Srbije takođe.

Rat na Kosovu takođe imao značenje... ali postojala je ideja o tome šta će se desiti kasnije, ideja se nije realizovala, ali se cilj ostvario, oni su prestali da ubijaju jedni druge, oni su se ubijali deset godina. Mi ne smemo zaboraviti da je rat na Kosovu bio završna epizoda lanca strašnih konflikata, dakle, verujem da postoji razlika: jedna stvar je kad rat postane, kao što je von Klausevic rekao: "Rat je nastavak politike drugim sredstvima". ali inače je u sklopu političkog procesa, ali je drugačije kad mislite da možete da zamenite politiku ratom. I kad pravite probleme, kao u Iraku ili Libiji, jer je rat... nekad je korišćenje sile neizbežno, ali politika mora imati prvenstvo. Kad, ponavljam nemate političke ideje, kad kažemo: "Ne znamo šta se dešava, ne znamo šta da radimo, hajde da bacimo dve bombe" stvari ne idu dobro i mi smo to zapravo i videli. Dakle, sa ove tačke gledišta ja sam protiv... Nikad nisam bio pacifista, ali sam uvek mislio da politika mora biti prva. Kada politika izgubi prvenstvo, u ratu kao i u ekonomiji, normalno da stvari krenu lošim tokom.

Ana Di Lelio: Da zaključimo, šta mislite o nezavisnosti Kosova danas, još uvek se interesujete za Kosovo? Čovek nikad ne napusti Kosovo...

Masimo D'Alema: To je bila odluka... Fondacija čiji sam predsednik ima saradnju sa Ministrom spoljašnjih poslova Kosova i imamo ugovor. On ima sredstva za međunarodnu saradnju.

Ana Di Lelio: Kako vidite svoj rad ovde, taj prospekt?

Masimo D'Alema: Mnogo godina je prošlo, i verujem da je za Balkan prospekt da se završi proces pacifikacije i da se pokrene mnogo intenzivnija saradnja i postoji napredak u tom pogledu. Učestvovao sam sa Joškom Fišerom² i Vedrinom³ kao uverenicima na sastanku državnika Balkana u Tirani. Bilo je jako prijatno. Politička i ekonomska saradnja, poslednji deo prospekta za koji se radi i ovim putem jasno je da je veliko nerešeno pitanje recipročno priznavanje između Srbije i Kosova i time, početak recipročne saradnje. Pregovor je otvoren, moram reći da je Evropska Unija ovde radila jako pozitivno sa pozitivnim namerama, takođe jer je to uslov koji favorizuje proces integracije. Ostajem ubeđen da Evropska Unija treba biti otvorena prema integraciji Zapadnog Balkana iako znam da postoji opozicija, možda nije realistično misliti da se ovo može desiti u kratkom roku.

Pregovor je otvoren. Pregovor je jako težak, po mom mišljenju sa kosovske strane, dok srpska strana deluje više.. Ne da ne postoji jak otpor ovom pregovoru, principijalni otpor, oni koji govore: "Nikad ne smemo priznati Kosovo". jer je to Kosovo deo Srbije zapisano u Ustavu, oni treba da menjaju Ustav; postoje opozicije... na primer, pravoslavna crkva je potpuno protiv, međunarodno Rusi su jako pažljivi, ali većina srpskog vođstva, deluje orijentisano ka traženju sporazuma. Sa strane Kosovara po mom mišljenju, nije jasno šta oni žele, da li su skloni pregovorima, postoji podela, ova tema je bila predmet očiglednih nesuglasica između predsednika Republike koji je u obavezi da sprovede ovaj pregovor i druge, premijer koji ga je uvek osporavao, osporavao je teritorijalnu zamenu, reviziju granica što je cilj Srba od početka. Po mom mišljenju, ne možete voditi tako delikatne pregovore bez prisustva nacionalnog jedinstva - uvek sam savetovao svoje kosovse prijatelje: "Pre nego što diskutujete sa Srbima, morate se složiti međusobno" (smeši se) - i bez jasne ideje o tome šta žele da postignu i šta su spremni da dopuste... pregovor je uvek sastavljen od ovih različitih aspekata.

Ne vidim posebno poželjnu promenu granica jer smo mi u delu sveta gde su granice tako delikatne da postoji rizik da se potpiri... osim ako se operacije ne deli, prihvata, ograničava i garantuje međunarodno. Eto! Mi, kao kulturna fondacija, takođe smo skupili predlog da, ne govorim da je alternativni predlog ali je zanimljiv predlog po mom mišljenju: stvaranje slobodne zone, prekogranične zone razvoja, u skladu sa iskustvima koja su već urađena u drugim delovima sveta, gde je bilo konflikata, i tako dalje. Dakle, na severu Kosova, srpska enklava recimo, sa srpskom većinom, i južni deo Srbije, oblast integrisanog srpsko-kosovskog razvoja, gde ljudi mogu da rade zajedno, sa slobonim cirkulisanjem naroda, da umanje temu granica i da istraže nešto više od mira, realnu saradnju.

² Jozef Martin (Joška) Fišer (1948), Nemački političar Zelene partije koji je bio potkancelar i Ministar stranih poslova od 1998. do 2005.

³ Hubert Vedrine (1947), Francuski političar socijalista, bio je Strani ministar od 1997 do 2002.

To po mom mišljenju može biti kreativna inicijativa koja može da... pričali smo o tome, kratko, deluje da... niko to nije odbacio, ne čak ni... Pričao sam o tome sa Vučićem, išao sam da ga posetim, išli smo na ručak zajedno, imali smo dugu diskusiju, ličnu, slobodnu, dugačku diskusiju...

Ana Di Lelio: Izvinite, ali šta će se desiti sa granicama u ovoj oblasti? Sever Kosova i Srbije? Jer tu već postoji slobodno cirkulisanje, nema granice između severa Kosova i Srbije. Granica je Mitrovica...

Masimo D'Alema: Granica?

Ana Di Lelio: Prava granica je grad Mitrovica. Da li to uključuje i severni deo Mitrovice?

Masimo D'Alema: Da, naravno, uključuje deo Kosova i deo Srbije. Da, mi smo naravno stvorili neke generalne principe, ali kad je ideja jednom prihvaćena, diskutovace se o granicama. To će biti oblast razvoja, neće se diskutovati o granicama između zemalja, ali možemo reći da, u ovoj oblasti... Takvo iskustvo se desilo nakon Drugog svetskog rata u Švajcarskoj, Francuskoj i Nemačkoj, odlična oblast integracije razvoja, pre stvaranja Evropske Unije, gde je doneta odluka da neće biti granica ali će postojati autoritet, postoje rezultati. Postoji rezultat izvanrednog ekonomskog razvoja, postoje takva iskustva... Naravno, ovo treba imati evropsku podršku, pričao sam sa Mogerinijevom, postoji dogovor, EU bi ulagala u strukture i tako dalje. Bilo bi ulaganja, pričali smo takođe u Italiji sa Confindustrijom⁴ itd. tako da operacija podržana od strane nekoliko vlada, od strane EU, da se stvori oblast intenzivnog ekonomskog razvoja, takođe sa podsticajima itd. za preduzetnike koji ulažu tu, regulisano mešanim autoritetom, srpskim i kosovskim, bez diskutovanja nacionalnih granica.

Operacija koja ne želi da se meša u pregovor o granicama, ali nekako želi da ga umanji, ali uglavnom da stvori priliku za saradnju i napredak od rata ka saradnju, ne samo za primirje. Teška je operacija, ali zanimljiva, ne znam, strah od kontrasta, međunarodni pritisak, ne znam... Nisam razumeo šta su Amerikanci hteli, Amerikanci su prvo rekli, onda su poricali, prvo su rekli da se ne protive teritorijalnoj razmeni, onda su to poricali. Stav Amerikanaca nije puno pomagao, ja sam imao osećaj da je sigurno, Evropa zainteresovana za rešenje, takođe jer to znači, kako reći, da se otvori prospekt za saradnju sa svim zemljama u regionu, ali takođe Amerikanci i Rusi ne deluju jednako zainteresovano, nasuprot, oni deluju kao da žele da održe tenzije koje se odvijaju na šahovskoj tabli Američko-Ruskoih komplikovanih odnosa. Putin odlazi u Beograd, ali Amerikanci deluju kao da podržavaju pozicije koje su recimo, više rigidne na Kosovu, nego one koje su otvorenije ka dijalogu.

Lično, ja mislim, da budemo jasni, da je ovaj sporazum aposlutno nužan, hteo bih da kažem da je čak više za Kosovo nego Srbiju. Na kraju, Srbija je ipak član UN-a, ima jak razvoj, postoje jake međunarodne investicije, da, tačno je da dok ne sklope mir sa Kosovom, imaće problema sa Evropskom Unijom, ali trenutno Evropska Unija nije u mogućnosti da ponudi velike prospekte. Umesto toga Kosovo, ako ostane u ovoj situaciji polu-priznanja, plaća veću cenu. Dakle, ako mogu dati savet mojim kosovskim prijateljima: "Probajte da pronađete dogovor, probajte da gurate ka sporazumu, ne gubite ovu priliku". to jest, ako stignemo do evropskih izbora, moramo krenuti od nule.

⁴ Generalna Donfederacija Italijanske Industrije, Italijanska nacionalna privredna komora.

Sad ovu priču reguliše trenutna Komisija, sadašnja Visoka Predstavnia Mogerini, koja je jako uključena, po mom mišljenju jako dobro, sa dobrim namerama.

Ako sada ne pronađemo način, rizik je da se sve odlaže, i to nije pozitivno. Nije pozitivno jer živimo u vremenu velikih međunarodnih tenzija i obično gde ima međunarodnih tenzija, to se odrazi i na Balkanu. To je istorijska činjenica, pripada prošlosti (smeje se) poslednja dva-tri veka. Ako, recimo, na Balkanu, elita se vrati na poziciju na usluzi ove ili one strane vlasti, po mom mišljenju Balkan će platiti veliku cenu. Ako shvate da je jedini prospekt za njih da pronađu sporazum između sebe kao uslov za razvoj regiona, mislim da će biti izvanrednih prilika za razvoj. Sve u svemu, postoji elita koja predstavlja novu generaciju koja može da, mislim... ako mislimo o Ediju Rami⁵ u Tirani, samom Vučiću, oni mogu biti protagonisti istorijskog preokreta, ako imaju hrabrost da urade to. Naravno, ko nema hrabrost, ne može je dati sam sebi, kao što je rekao veliki pisac. Šta možemo da uradimo je da pomognemo. Uvek sam govorio pošto sam ratovao, hteo bih da doprinesem miru.

Ana Di Lelio: I uz ovo, ako nemate ništa da dodate, možemo da zaključimo.

Masimo D'Alema: Ima dosta stvari, ali sam rekao dovoljno.

Ana Di Lelio: U redu, hvala Vam.

⁵ Edi Rama (1964), albanski umetnik i socijalistički političar, premijer Albanije od 2013.